

חושך שבטו שונא בנו

חושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר: (משלי יג כד).¹

דברים רבה א ד

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" - אמר ר' אחא בר' חנינא: ראויות היו התוכחות לומר מפי בלעם והברכות מפי משה. אלא, אילו הוכיחם בלעם היו ישראל אומרים: שונא מוכיחנו! ואילו ברכם משה היו אומות העולם אומרים: אוהבם ברכם. אמר הקב"ה: יוכיחם משה שאוהבן ויברכם בלעם ששונאם כדי שיתבררו הברכות והתוכחות ביד ישראל.²

מדרש תנאים לדברים פרק כה פסוק ג

"ונקלה אחיך לעיניך" - משלקה הרי הוא אחיך ... חביבות המכות שהן מכפרות על החטאים ... חביבות המכות שהן מאהיבות את האדם לאביו שבשמים ... וכן הוא אומר (משלי כט יז) יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשיך (שם יט יח) יסר בנך כי יש תקוה (שם כב ו) חנוך לנער על פי דרכו (שם יג כד) חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שיחרו מוסר (שם כג יג) אל תמנע מנער מוסר כי תכנו בשבט לא ימות (שם כג יד) אתה בשבט תכנו ונפשו משאול תציל.³

מדרש תנחומא פרשת שמות סימן א - שמות רבה פרשה א סימן א - "חושך שבטו שונא בנו"⁴

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה" - זהו שאומר הכתוב: "חושך שבטו שונא בו ואוהבו שחרו מוסר" (משלי יג כד) - בנוהג שבעולם, אדם שאומר לחבירו: פלוני הכה את בנך, יורד עמו עד לחייו ומה תלמוד לומר: חושך שבטו שונא בנו?⁵ ללמדך שכל המונע בנו מן המרדות, סוף יוצא לתרבות רעה ושונאהו. שכן מצינו בישמעאל שהיה לו געגועין על אברהם אביו ולא רידהו ויצא לתרבות רעה ושנאו אברהם והוציאו מביתו ריקם.⁶ מה עשה ישמעאל? כשהיה בן ט"ו שנה התחיל להביא צלם מן השוק והיה מצחק בו ועובדו כמו שראה לאחרים. מיד, "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק" (בראשית כא ט) ואין צחוק האמור כאן אלא עבודה כוכבים ומזלות, שנאמר: "וישב העם לאכול ושתו ויקומו לצחק" (שמות לב ו).⁷ מיד, "ותאמר

¹ החצי השני של הפסוק, "ואוהבו שחרו מוסר", זה שלא הבאנו בכותרת הדף, הוא ברור. תוכחה אמיתית יכולה לבוא גם מאהבה ורצון טוב וכבר רבו מדרשים ופסוקים על כך. ראה שוב משלי ג יב: "כִּי אֶת אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' יוֹכִיחַ וְכָאֵב אֶת בְּנֵי יִרְצֶה" וכן משלי ט ח: "אֵל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׁנֹאךָ הוֹכַח לְחֶכֶם וַיֵּאֱהָבְךָ", משלי כז ה: "טוֹבָה תּוֹכַחַת מִגְּלַה מֵאֱהָבָה מִסְתַּרְתָּ וְכֵן רַבִּים. וּבְמַדְרֵשׁ: "כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה" (בראשית רבה נד ג) ועוד. אבל מה עם החצי הראשון? למה "חושך שבטו שונא בנו"?

² ראה דברינו [תוכחת אוהב](#) בפרשת דברים שם הארכנו לדון במדרש זה הקשור לתוכחתו של משה ב"אלה הדברים" ("אלה הדברים" וכמובן, גם לפרשת בלק-בלעם. אך שוב, גם מדרש זה הוא על החצי השני של הפסוק ואנו מוסיפים לשאול: מה עם החצי הראשון? אם פתחנו בספר דברים וראינו בראשיתו את החצי השני של הפסוק "ואוהבו שחרו מוסר", נשפיל לקראת סופו של הספר (פרשת כי תצא), לפרשת עונש מלקות, ונראה את החצי הראשון של הפסוק: "חושך שבטו שונא בנו". אבל זה בדיעבד, אצל מי שחטא וסרח. זה עונש על מעשה רע, אולי תחליף לעונש חמור יותר. עדיין חסר לנו שבט האב על בנו, החינוך לכתחילה. ואנו, בספר שמות עומדים, לא בספר דברים, בתחילת הגלות, לא בדיני מלקות.

⁴ שני המקורות הדורשים בהרחבה את המוטיב של "חושך שבטו שונא בנו", הם שמות רבה ותנחומא הנמצאים בראש ספר שמות, תחילת גלות מצרים, ולא בכדי. שניהם ממקור אחד ינקו ועפ"י החוקרים והמחקר נראה ששמות רבה (חלק א) מאוחר לתנחומא ושאל ממנו ולא ההפך. בעיון קצת יותר מדוקדק נראה שתוכן הדרשה ונוסחה משותף וכמעט זהה (להוציא קטע אחד שאותו נראה), אבל בעריכה ובסדר הצגת הדברים יש הבדל מעניין. בחלק הראשון של "חושך שבטו שונא בנו", הדוגמאות השליליות, יש דמיון ברור בין שני המדרשים ולפיכך הבאנום כאחד. בחצי השני "ואוהבו שחרו מוסר", הדוגמאות החיוביות, יש הבדל שאותו נציג בהמשך והקורא ישפוט אם הוא הבדל משמעותי אם לאו. כך או כך, נראה איך בוחר הדרשן להסביר את ירידת בני יעקב/ישראל לגלות כה קשה, פיסיית ורוחנית, כגלות מצרים ואולי אגב כך גם להסביר גלויות אחרות שהיו מנת חלקו של עם ישראל במרוצת קורותיו.

⁵ אם אדם ישמע שמישהו הכה את בנו, יורד לחייו, היינו מציק לו עד כדי הכאה חזרה. ראה מסכת קידושין כח ע"א: "הקורא לחבירו עבד - יהא בנידוי, ממזר - סופג את הארבעים, רשע - יורד עמו לחייו!". וכאן האדם עצמו מכה את בנו?

⁶ המדרש "מגלה" לנו כאן פרט שלא ידענו על יחסי אברהם וישמעאל ויוצר, כפי שנראה גם בהמשך, הקבלה בין אברהם ושרה ויחסם לבניהם וישמעאל ויצחק, ובין יצחק ורבקה ויחסם לעשו ויעקב. באלה האחרונים התורה מספרת לנו במפורש שהאבא אהב את הבן הבכור ואילו האמא את השני. בא המדרש ואומר שכבר אצל אברהם האבא אהב את הבן הבכור (שלו). ואין שני המקרים סימטריים באופן מלא, כמובן. עכ"פ, חידוש הוא שאברהם פינק את ישמעאל. אולי זה קשור לקשר שלו עם הגר, ראה דברינו [קטורה](#) בפרשת חיי שרה.

⁷ במעשה העגל שעשו בני ישראל, שהם גם בני יצחק ואברהם. גלגולו של השורש צח"ק בתורה, מצחוקו של אברהם שלא הקפיד עלי, מתן השם יצחק ע"י הקב"ה עוד בפרשת לך לך, דרך צחוקה של שרה שהקפיד עליה, מתן השם יצחק בעת הולדתו בו חוזרת עמ' 1 מתוך 4

לאברהם גרש האמה וגוי" שמא ילמוד בני אורחותיו. מיד, "וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו".⁸ ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך וגוי' כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה ... מיד,⁹ "וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים וגוי'", "ללמדך שהיה שונא לישמעאל על שיצא לתרבות רעה ושלחו הוא ואת הגר אשתו ריקם וטרדן מביתו על כך ... ללמדך, כיון שיצא לתרבות רעה לא נפנה אליו שיצא לתרבות רעה ...¹⁰ כיוצא בו, "ויהאב יצחק את עשו" (בראשית כה כח) - לפיכך יצא לתרבות רעה על שלא רידהו. כמו ששינונו: חמש עבירות עבר עשו הרשע באותו היום בא על נערה מאורסה והרג את הנפש וכפר בתחיית המתים, וכפר בעיקר ושט את הבכורה.¹¹ ... ועוד שתאב מיתת האב וביקש להרוג את אחיו שנאמר: "יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי" (בראשית כז מא) וגרם ליעקב לברוח מאבותיו. והלך אף הוא אצל ישמעאל ללמוד ממנו תרבות רעה ולהוסיף על נשיו שנאמר (שם כח) וילך עשו אל ישמעאל וגוי.¹²

כיוצא בו דוד שלא ייסר לאבשלום ולא רדהו בא לידי תרבות רעה. ובקש להרגו ושכב עם עשר נשיו וגרם לו לילך יחף והוא בוכה. והפיל מישראל כמה אלפים וגרם לו דברים קשים הרבה שאין להם סוף דכתיב (תהלים ג) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו. מה כתיב אחריו? "ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי". שקשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג דאילו במלחמת גוג ומגוג כתיב (תהלים ב) למה רגשו גוים ולא כתיב ה' מה רבו צרי.¹³

וכיוצא בו עשה דוד באדוניה ולא רדהו ביסורין ולא גער בו ולפיכך יצא לתרבות רעה, דכתיב (מלכים א א) ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית. "ואותו ילדה אחרי אבשלום" - והלא אבשלום בן מעכה ואדניה בן חגית, ומהו ואותו ילדה אחרי אבשלום?¹⁴ אלא מתוך שלא רדהו אביו לאבשלום, יצא לתרבות רעה וכתוב באדוניה ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית. לפיכך יצא אף הוא לתרבות רעה. הוי אומר: "חושך שבטו שונא בנו".¹⁵

שמות רבה פרשה א סימן א – "ואוהבו שחרו מוסר"¹⁶

"ואוהבו שחרו מוסר" - זה הקב"ה, על שאוהב את ישראל, דכתיב: "אהבתי אתכם אמר ה' (מלאכי א ב), שהוא מרבה אותן ביסורין. אתה מוצא שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולם לא נתנם להם אלא על ידי ייסורים: התורה, וארץ ישראל, וחיי עולם הבא. התורה, דכתיב: "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו" (תהלים צד יב). ארץ ישראל, דכתיב: "וידעת עם לבבך, כי כאשר ייסר ה' את בנו, ה' אלהיך מיסרך"

שרה על צחוקה, הצחוק של לוט בעיני חתניו בסדום, הצחוק של ישמעאל על יצחק, הצחוק שהעלילה אשת פוטיפר על יוסף, הצחוק של מעשה העגל – מחייבים דף נפרד בע"ה.

⁸ אולי כאן יש רמז שאברהם אהב את ישמעאל. עכ"פ, משחק המילים עם השורש צח"ק הוא מהבולטים בספר בראשית אם לא בתורה ובתנ"ך כולו, אברהם צוחק ואח"כ שרה צוחקת ולבן הנולד קוראים יצחק. ישמעאל מצחק ואח"כ יצחק מצחק את רבקה אשתו.

⁹ ריבוי לשון "מיד" כאן לא מובן לנו והמאיר עינינו יבורך.

¹⁰ הרי לנו דוגמא ראשונה של מי שחשך שבטו ואף תוכחתו וגערותו מבנו וסופו שנהפך לשנוא אותו. אבל שים לב שהסבר הפסוק הוא: מי שחושך שבטו סופו לשנוא את בנו. השנאה הייתה התוצאה, לא הסיבה ולא תיאור מצב. הסיבה הייתה אהבת יתר ופינוק. ובמקרה של אברהם הייתה זו תוצאה קשה במיוחד, שהרי הוא ברח מבית של ע"ז וסופו שבנו המפונק הכניס ע"ז לביתו!

¹¹ ראה מסכת בבא בתרא טז ע"ב: "אמר רבי יוחנן, חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום: בא על נערה מאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, ושט את הבכורה". מעניין שכשמדרש מאוחר מצטט גמרא הוא נוקט בלשון "שנינו".

¹² עם עשו תמיד מחמירים גם בהשוואה לישמעאל (למרות שבתורה הוא נקרא "אחיך" ואין ישמעאל נקרא אחיך). שתי העבירות האחרונות, הרצון לקרב את מות אביו כדי שיוכל להרוג את יעקב (ששניהם אגב לא התקיימו והוא עם יעקב קוברים בכבוד רב את יצחק, בראשית לה כט), באו כתוצאה מפרובוקציה של יעקב שבמובן מסוים גם יצחק נתן לה יד. עכ"פ, גם אצל עשו הכל בא מפינוק. ומי מפנק? יצחק! מי שראה שאחיו גורש מהבית עקב פינוק.

¹³ ראה העניין גם במסכת ברכות ז ע"ב ושם הגמרא שואלת למה נקרא פרק זה בתהלים: מזמור לדוד, קינה לדוד צריך היה לקרוא לו. והתשובה שדוד התנחם בכך שבנו הוא המורד בו ולא עבד או פסול ייחוסים אחר. ראה גם איך הוא ממאן להתנחם אחרי מותו של אבשלום ומרפה את לב לוחמיו עד שיואב נזף בו בחומרה רבה (שמואל ב פרק יט). עד הסוף אהב דוד את אבשלום ולא התקיים בו: "חושך שבטו שונא בנו".

¹⁴ הלוא אבשלום ואדוניה הגם שהיו אחים עוקבים, היו מאמהות שונות, אז מה פירוש הפסוק "ואותו ילדה אחרי אבשלום"? אלא בא הפסוק ללמדנו שיש קשר אחר בין אדוניה ואבשלום, בן מפונק אחרי בן מפונק כפי שהדרשן ממשיך ואומר.

¹⁵ דוד גרוע מאברהם ויצחק לא רק משום שעד הסוף לא שינה את יחסו אליהם, אלא גם משום שזה קרה לו בשני בנים אחד אחרי השני והיה לו ללמוד מהאחד על השני, הגם שנראה שכאשר אבשלום מרד בו היה זה קצת מאוחר לחנך את אדניה. ועד כאן ארבעת המקרים של מי שחושך שבטו וחיוכו וסופו שבנו שנאו או שהוא שונא את בנו. ועד כאן גם הולכים מדרש תנחומא ושמות רבה כתף אל כתף בהבדלי סגנון ונוסח קלים ביותר. מכאן ואיך יש הבדל, עליו נשתדל להצביע.

¹⁶ נביא תחילה דווקא את מדרש שמות רבה המאוחר יותר.

(דברים ח ה), מה כתיב אחריו: "כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה". העולם הבא, דכתיב: "כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר" (משלי ו כג). וכל המייסר את בנו, מוסיף הבן אהבה על אביו והוא מכבדו, שנאמר: "ייסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך" (משלי כט יז). ואומר: "ייסר בנך כי יש תקוה" (שם יט יח), ומוסיף עליו אהבה, שנאמר: "ואוהבו שחרו מוסר" - לפי ששחרו מוסר, לכך אוהבו.¹⁷

אתה מוצא שאברהם ייסר את יצחק בנו ולמדו תורה והדריכו בדרכיו, דכתיב באברהם: "עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתיו וכו'" (בראשית כו ה), וכתוב: "ואלה תולדות יצחק בן אברהם", ללמדך שהיה דומה לאביו בכל דבר, בנוי בחכמה בעושר ובמעשים טובים, תדע לך שבן שלשים ושבע שנה היה כשעקדו אביו ... ולא נמנע. לפיכך: "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק" (שם כה ה), הוי: "ואוהבו שחרו מוסר".¹⁸

כיוצא בו היה יצחק משחר מוסר ליעקב שלמדו יצחק תורה ויסרו בבית תלמודו, שנאמר: "ויעקב איש תם" (בראשית כה). ולמד מה שלמדו אביו, ואח"כ פירש מאביו ונטמן בבית עבר ללמוד תורה. לפיכך זכה לברכה וירש את הארץ, שנאמר: "וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" (שם לו). ואף יעקב אבינו ייסר את בניו ורידה אותם ולמדם דרכיו, שלא היה בהם פסולת, שכן כתיב: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו', ראובן ושמעון וכו'". הישוון כולם ליעקב שכולם צדיקים כיוצא בו היו, הוי: "ואוהבו שחרו מוסר".¹⁹

מדרש תנחומא פרשת שמות סימן א – "ואוהבו שחרו מוסר"²⁰

ואוהבו שחרו מוסר זה אברהם שייסר את יצחק ולמדו את התורה והדריכו בדרכיו ... הוי ואוהבו שחרו מוסר. כיוצא בו ואוהבו שחרו מוסר זה יעקב שלמדו יצחק אביו תורה ויסרו בבית תלמוד ... לפיכך זכה לירש ארץ ישראל ... אף יעקב אבינו ייסר את בניו ורדה אותם ולמדם דרכיו וארחותיו שלא היה בהם פסולת ... השון כולן הכתוב ליעקב הוי ואוהבו שחרו מוסר.²¹

כיוצא בו ואוהבו שחרו מוסר זו בת שבע הצדקת שיסרה את שלמה בנה דכתיב: "דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו" (משלי לא), אמר רבי יוסי בר חנניה: מהו משא אשר יסרתו אמו? מלמד שכפתו בת שבע על העמוד ומכה אותו בשבט ומיסרתו. ומה היתה אומרת לו: מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי. מה ברי - אמרה לו: הכל יודעין שאביך ירא שמים, עכשיו אם תצא לתרבות רעה יאמרו שאתה ברי ואני גרמתי לך. ומה בר בטני - כל נשי אביך כיון שמתעברות אינן רואין פני המלך, ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא לי בן מלובן ומזורז. ומה בר נדרי - כל נשי אביך היו נודרות ואומרות יהא לי בן הגון למלכות, ואני נדרתי יהא לי בן חכם ממולא בתורה והגון לנביאות. ומכה אותו ומיסרתו ואומרת אל למלכים למואל אל למלכים שתו יין, מה לך אצל מלכים שותין יין ומשתכרין ואומרים למואל למה אל ולרוזנים אי שכר מי שרזי עולם גלויים לו ישתה יין וישתכר. ולפי שייסרתו, לפיכך: "ויחכם מכל האדם" (מלכים א ה).²²

¹⁷ שמות רבה בוחר לפתוח את החצי השני של הפסוק, החיובי, "ואוהבו שחרו מוסר", לא באיש פרטי, אלא בציבור, בכלל, בעם ישראל שכל חווייתו היא "שחרו מוסר". הארץ שהובטחה לו כל כך הרבה פעמים, ארץ זבת חלב ודבש, נקנית בייסורים. השכר האמיתי מובטח לו רק בעולם הבא וגם התורה שקיומה הוא המבטיח את השכר האמיתי, גם היא נקנית בייסורים. הייחודה למצרים אינה צריכה, לפיכך, להפתיענו. גם בסוף הקטע: "וכל המייסר את בנו, מוסיף הבן אהבה על אביו והוא מכבדו", בו המדרש לכאורה חוזר לפרט, אפשר שהדרשן מכון גם על הכלל, הבן - עם ישראל מוסיף אהבה ומכבד את האב - הקב"ה. הדרשן יוצר כאן כפל משמעות מכוון.

¹⁸ אחרי הפתיחה הכללית של ייעוד עם ישראל לייסורים, מביא שמות רבה את המקרה של אברהם ששחר מוסר ליצחק. יצחק אמנם נעקד ועבר חווייה קשה, אבל בכ"ז זכה גם לרשת את אברהם ברוח ובחומר. יש שכר אחרי המוסר ואולי לא צריך לחכות לחיי העולם הבא בשביל לזכות בנוי, בעושר ובנכסים ואולי גם באהבת האב שעקד.

¹⁹ כאן, ביעקב ובניו שירדו למצרים, חותם מדרש שמות רבה את דרשתו. אבל עדיין זו עצמה שאלה: מדוע בני יעקב שאביהם שחרם מוסר לא יכלו לסיים בטוב ובאהבה כמו שיצחק סיים אצל אברהם ויעקב סיים אצל יצחק. האם לכן הביא שמות רבה את הגורל הכללי של עם ישראל מקודם? האם הוא מתעלם כאן במכוון מריב האחים שהביא לירידה, ריב שאינו מתאים למוטו שבחר?

²⁰ נפנה כעת למדרש תנחומא שאפשר שהוא המקור ונראה איך הוא "מגלגל" בהדרגה את הצד החיובי של "ואוהבו שחרו מוסר".
²¹ קצרנו בקטע זה של אברהם ויצחק, יצחק ויעקב, יעקב ובניו, משום שהוא בדיוק כמו שמות רבה לעיל, ונתמקד בסדר הדברים. תנחומא פותח באבות וממשיך את הדיון בפרט. אם ראינו את ישמעאל ועשו בצד השלילה של "חושך שבטו שונא בנו", מה יותר טבעי שכעת נראה את יצחק ויעקב בצד החיובי של "ואוהבו שחרו מוסר". ומה עם הדוגמא הנגדית לדוד? יש!

²² אבשלום ואדניהו סרוח, שלמה הוא הדוגמא הנגדית החיובית של "ואוהבו שחרו מוסר". מה לא עושים כדי להגן על בית דוד ולמצוא דמות חיובית שתאזן את בניו המפונקים! ראה מדרש זה בויקרא רבה יב ה פרשת שמיני שהוא תוכחה קשה ביותר על שלמה שבבוקר חנוכת בית המקדש, לאחר שהשתכר בלילה שלפני והתהולל עם בת פרעה, ישן כהוגן כשמפתחות בית המקדש תחת ראשו וכל העם מחכה וממתין, עד שבאה אמו והכתה אותו על ראשו ואמרה לו את הדברים האלה בתוכחה קשה! ראה שם ותבין איך מסובב מדרש תנחומא את הדברים בצורה כ"כ חדה. קטע זה של שלמה, לא נמצא בשמות רבה!

תניא רשב"י אומר: את מוצא שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל ולא נתן אותם אלא על ידי יסורין, התורה וארץ ישראל והעוה"ב ... וכל המייסר את בנו מוסיף הבן אהבה על אביו והוא מכבדו, דכתיב (משלי כט) יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך, הוי: "ואוהבו שחרו מוסר".²³

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים 1: שאלתנו היא כפולה: ראשית, האם בכלל הנוסח (השינוי) של שמות רבה לעומת תנחומא הוא משמעותי? ואם כן, מה יכול לגרום לשינוי זה? נשמח מאד לקבל הארות כולל כאלה שאינן חוסכות שבט ושחרות מוסר.

מים אחרונים 2: ראה הרחבה פיוטית בספר בן סירא פרק ל של המוטיב שבחרנו בכיוון של חינוך נוקשה ומחמיר לנערים: "אוהב בנו יתמיד שוטיו, למען ישמח באחריתו ... סלסל בן ויבעתך, שחק עמו ויצערך ... אל תמשילהו בנעוריו, ואל תשא לשחיתותו ... פִּיף ראשו בנערותו ובקע מתניו כשהוא קטן ... יסר בנך והכבד עולו, פן באולתו יתלע בך".

²³ קצרנו גם כאן משום ששוב הטקסט עצמו הוא כמו הטקסט בשמות רבה לעיל ועיקר ההבדל הוא בסדר הדברים ובתוספת המפתיעה של שלמה. עכ"פ, תנחומא בוחר לסיים במה שנראה טבעי בדרך הדרשנים – ענייני היום. הוא נשאר לאורך כל הדרשה ברמת הפרט והאישים ורק בסוף מגיע לעם ישראל, קשייו וייסוריו שספר שמות אותו אנו מתחילים כאן הוא אבן דרך משמעותית במסכת זו.